

درک معنایی اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز فارسی در غیرفارسی‌زبانان: رویکردی شناختی - معنایی

سارا منتظری^۱

دانش آموخته کارشناس ارشد زبان‌شناسی دانشگاه تهران

علی افخمی

استاد زبان‌شناسی دانشگاه تهران

عطیه کامیابی گل

استادیار زبان‌شناسی دانشگاه فردوسی، مشهد

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۱۲/۱۲؛ تاریخ پذیرش مقاله ۹۷/۲/۴

چکیده

درک معنایی اسامی مرکب از جمله موضوعاتی است که در چارچوب نظری زبان‌شناسی شناختی مطرح می‌شود. اسامی مرکب با توجه به رابطه معنایی پایه‌های کلمات مرکب به چهار گروه تقسیم که با توجه به معیار وجود یا عدم وجود هسته معنایی، دو گروه اصلی اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز در این پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرند. فهرستی از این اسامی به صورت کتابخانه‌ای از متون مختلف گردآوری شد و برای آزمون این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. پس از بررسی آزمون‌های متعدد درک زبانی، آزمون جفت کردن تعریف کلمه مورد استفاده قرار گرفت و در قالب برنامه‌ی در تلفن همراه هوشمند بر روی فارسی‌آموزان سطح میانه مرکز آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان (آزفا) دانشگاه فردوسی مشهد به مرحله اجرا رسید. در مجموع، ۸۸۸ داده به دست آمده از آزمون (۳۷ آزمودنی که ۲۴ تعریف را با اسم مرکب مورد نظر جفت نمودند) توصیف و با آزمون‌های آماری استاندارد تحلیل شدند. سرانجام، یافته‌های آزمون‌های آماری تی و پی‌رسون نشان دادند که به دلیل وجود هسته معنایی در اسامی مرکب درون‌مرکز، میزان درک معنایی فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون‌مرکز بیشتر از اسامی مرکب برون‌مرکز است و همچنین درک آن‌ها از اسامی مرکب درون‌مرکز با سرعت بیشتری نسبت به اسامی مرکب برون‌مرکز انجام می‌شود. از طرفی، میان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز رابطه همبستگی وجود دارد؛ بنابراین، وجود نوعی رابطه در اسامی مرکب درون‌مرکز نسبت به اسامی مرکب برون‌مرکز سریع‌تر فهمیده می‌شود و در نتیجه، نظریه رقابت میان رابطه‌ها در اسامی مرکب (کارین) تأیید می‌شود.

واژه‌های کلیدی: درک، اسامی مرکب، درون‌مرکز و برون‌مرکز، فارسی‌آموزان، نظریه کارین.

۱- مقدمه

در این پژوهش با رویکردی شناختی-معنایی^۱ درک^۲ معنایی دو گروه از اسامی مرکب فارسی یعنی اسامی مرکب درون‌مرکز^۳ و برون‌مرکز^۴ را در میان فارسی‌آموزان سطح میانه مرکز آرفا دانشگاه فردوسی مشهد مقایسه می‌کنیم. همچنین، علاوه بر مقایسه میزان درک معنایی، زمان درک معنایی را نیز در این دو گروه با یکدیگر مقایسه می‌کنیم. همچنین، به بررسی این موضوع که آیا میان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز رابطه معناداری وجود دارد نیز پرداخته می‌شود. درک معنایی از موضوعاتی است که در حوزه زبان‌شناسی شناختی مطرح می‌شود و از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. تاکنون درک معنایی اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز در حوزه زبان‌شناسی شناختی با یکدیگر مقایسه نشده است. از طرفی مقایسه این دو گروه اسم مرکب فارسی در میان فارسی‌آموزان و بررسی تفاوت‌های این دو گروه نیز تا به امروز در هیچ یک از مطالعات داخلی و یا خارجی دیده نشده است؛ بنابراین، پژوهشگر این تحقیق به بررسی این دو گروه اسم و مقایسه میزان درک معنایی و همچنین زمان درک معنایی می‌پردازد و رابطه میان درک فارسی‌آموزان از این دو گروه اسم را در میان فارسی‌آموزان بررسی می‌کند. درک معنایی، سرعت و نحوه پردازش واژه‌ها در ذهن همواره مورد توجه زبان‌شناسان شناختی بوده است. از طرفی، زبان‌آموزی نیز از موضوعات بسیار مهم آموزش زبان است. در این پژوهش، پردازش معنا در ذهن فارسی‌آموزان بررسی و مقایسه می‌شود. روان‌شناسان زبان در مطالعات خود به دنبال چگونگی و درک اسامی مرکب در ذهن سخنگویان هستند. این پژوهش با مقایسه درک معنایی میان این دو گروه اسم مرکب در فارسی‌زبانان گامی کوچک برای پژوهش‌های شناختی آتی است. نتایج حاصل از این پژوهش علاوه بر اینکه می‌تواند مورد توجه فرهنگ‌نویسان زبان فارسی قرار گیرد، در مراکز آرفای کشور می‌تواند به‌عنوان راهنمایی برای کتب درسی فارسی‌آموزان و جهت آموزش مؤثر اسامی مرکب فارسی نیز به کار گرفته شود؛ همچنین، زبان‌شناسان فارسی را با این منظر جدید از

از اساتید گرامی آقایان مزدک انوشه، محمود بی‌جن‌خان، غلامحسین کریمی‌دوستان، مهدی سبزواری و همچنین خانم حیات عامری برای کمک‌های بی‌دریغشان و همچنین، همسر عزیزم جهت طراحی آزمون در قالب برنامه‌نامک تشکر می‌کنم.

1. cognitive-semantic
2. comprehension
3. endocentric compounds
4. exocentric compounds

مطالعات زبانی یعنی مطالعات شناختی آشنا سازد و برای طراحی آزمون‌های استاندارد به‌منظور سنجش درک معنایی و عوامل مؤثر بر آن به کار رود.

۱-۱- روش انجام پژوهش

از آنجایی که موضوع پژوهش حاضر در زبان فارسی تاکنون بررسی نشده است، محدودیت‌ها و مشکلاتی بر سر راه محقق وجود داشت. یکی از آن‌ها، عدم وجود فرهنگی بسامدی برای اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز بود. بدین ترتیب، فهرستی از اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز از مقاله‌های سبزواری (۱۳۹۱ و ۱۳۹۵) و رساله سبزواری (۱۳۸۸) توسط محقق جمع‌آوری شد و پس از تهیه فهرستی از این دو گروه و کمک از مدرسان سطح میانه مرکز آرفا، ۲۴ اسم مرکب بر حسب پربسامدترین (۱۲) اسم مرکب درون‌مرکز و ۱۲ اسم مرکب برون‌مرکز را برای طراحی آزمون جفت کردن تعریف-کلمه که از آزمون‌های درک واژه است، برگزید. همچنین، طراحی آزمونی که تنها درک معنایی در فارسی‌آموزان را بدون عوامل دخیل تأثیرگذار بر درک، مورد سنجش قرار دهد، یکی دیگر از دشواری‌های این پژوهش بود. به‌علاوه، در این پژوهش برای اندازه‌گیری زمان واکنش باید از زمان‌سنج^۱ استفاده می‌شد که به‌دلیل خطاهای احتمالی که در این کار وجود دارد و در نتیجه منجر به نتایج غیردقیق می‌شود، از متخصص توسعه^۲ برنامه^۳ اندروید خواسته شد تا آزمون را در قالب برنامه‌ای تحت سیستم‌عامل اندروید^۴ بر روی تلفن همراه هوشمند اجرا نماید. درنهایت، از آنجایی که شرکت‌کنندگان این پژوهش فارسی‌آموزانی از ملیت‌های مختلف (عمدتاً عراقی) بودند، در برقراری ارتباط با بعضی از آن‌ها مشکلاتی وجود داشت، این‌گونه که محقق گاهی برای پیشبرد اهداف خود از زبان انگلیسی و کمک مدرسان برای انتقال مفهوم استفاده می‌کرد. در نتیجه، اگرچه مسائل شناختی نیاز به ابزارهای پیشرفته و مدرن آزمایشگاهی دارند، پژوهشگر این مقاله آزمونی را به‌منظور اندازه‌گیری میزان درک معنایی و همچنین زمان درک معنایی این دو گروه اسامی مرکب فارسی طراحی و در قالب برنامه‌ای در تلفن همراه هوشمند به مرحله اجرا رسانید. با انجام این کار، اندازه‌گیری زمان و میزان درک معنایی بسیار دقیق انجام شد و منجر به نتایج دقیق‌تر شد. سرانجام، در این تحقیق به سؤالات زیر پاسخ می‌دهیم:

1. chronometer

2. developer

3. application

4. android operating system

۱. آیا تفاوتی میان میزان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز وجود دارد؟
۲. آیا تفاوتی میان زمان جفت کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز وجود دارد؟
۳. آیا رابطه‌ای میان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز وجود دارد؟

۲- مبانی نظری

چارچوب نظری این پژوهش مبتنی بر نظریه رقابت میان رابطه‌ها در اسامی مرکب (کارین) و در قالب زبان‌شناسی شناختی است. از طرفی، این پژوهش به بررسی کلمات مرکب می‌پردازد. کلمات مرکب به دو دسته کلی تحلیلی^۱ و ترکیبی^۲ تقسیم می‌شوند که ما در این پژوهش تنها با کلمات مرکب تحلیلی سروکار داریم. به دلیل زیایی فرایند ترکیب، تعاریف متعددی برای آن وجود دارد که از این میان تنها به بررسی بعضی از این تعاریف خارجی و داخلی می‌پردازیم:

لیبر (۲۰۰۹: ۴۳) کلماتی را مرکب می‌داند که از دو پایه (بیشتر) ریشه یا ستاک تشکیل شده باشند. طباطبایی (۱۳۸۲: ۲۲۰) بیان می‌دارد که در ترکیب، حداقل دو واژه با یکدیگر پیوند خورده و واژه‌ای جدید به وجود می‌آید، از جمله: کتابخانه، هنرمندپرور. شقاقی (۱۳۸۶: ۹۱-۹۳) باور دارد که اغلب تعاریف واژه‌های مرکب، آن را ترکیبی از دو تکواژ آزاد می‌دانند و این توصیفی جامع نیست به دلیل اینکه در کلمات مرکب فارسی، تکواژها انواع مختلفی دارند از جمله تکواژ آزاد، وابسته، واژگانی، دستوری و همین‌طور واژه‌های بسیط و غیر بسیط. با توجه به رابطه معنایی پایه‌های کلمات مرکب می‌توان آنها را به چهار گروه تقسیم کرد: درون‌مرکز، برون‌مرکز، دوسویه یا بدل^۳، دوگانی یا متوازن^۴ (شقاقی ۱۳۸۶: ۱۲۳-۱۲۴). در این پژوهش با استناد به معیار وجود یا نبودن هسته^۵ معنایی در اسامی مرکب، تنها دو گروه اول یعنی اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز مورد بررسی قرار می‌گیرند:

1. analytic
2. syntactic
3. appositive
4. dvandva
5. head

الف: درون مرکز

کلمه‌ای که از دو واژه ساخته شده باشد که یکی هسته و دیگری توصیف‌گر^۱ یا محدودکننده است. هسته درون کلمه مرکب قرار دارد و با کلمه مرکب شمول^۲ معنایی دارد. در زبان فارسی هسته در هر دو جایگاه (سمت چپ و سمت راست) می‌تواند قرار گیرد. مثال: «شال‌گردن» که هسته شال و توصیف‌گر گردن، است. «موش خرما» که موش هسته است و خرما توصیف‌گر (شفاقی ۱۳۸۶: ۱۲۳-۱۲۴).

ب: برون مرکز

کلمه‌ای است که از دو واژه ساخته شده باشد و هیچ کدام از این دو واژه هسته نباشند و با کلمه مرکب شمول معنایی نداشته باشند را برون مرکز می‌نامند. در واقع، کلمه مرکب برون مرکز به عنصری اشاره دارد که درون کلمه مرکب قرار ندارد. مثال: «گردن کلفت» به مصداق گردن یا کلفت اشاره نمی‌کند و صفتی است که برای فردی به کار می‌رود که دارای گردنی ستبر است، «آب‌سیاه» که نام نوعی بیماری است (شفاقی ۱۳۸۶: ۱۲۳-۱۲۴).

۲-۱- نظریه کارین

نظریه کارین در سال ۱۹۹۷ توسط گاگنه و شوبن مطرح شد. گاگنه و شوبن روان‌شناسان زبان بودند و با رویکردی شناختی به زبان می‌نگریستند. آن‌ها تأثیر روابط معنایی را بر درک ترکیبات توصیف‌گر- هسته مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها معتقد بودند که به منظور درک یک ترکیب که شامل توصیف‌گر و هسته اسمی است، باید یک رابطه معنایی را مشخص نمود که مفاهیم دو مؤلفه را به یکدیگر پیوند. آن‌ها با انجام آزمایش‌هایی به این نتایج دست یافتند: درک ترکیب در صورتی که توصیف‌گر آن بسامد بیشتری دارد، آسان‌تر است و یک مدل ترکیب مفهومی را پیشنهاد دادند که عبارت است از مدل «رقابت میان رابطه‌ها در اسامی مرکب (کارین)»^۳. طبق این نظریه، تفسیر معنایی یک ترکیب به رابطه‌ای که میان اجزاء آن ترکیب وجود دارد، بستگی دارد (گاگنه و شوبن ۱۹۹۷: ۱). در اسامی مرکب، توصیف‌گر تعیین‌کننده رابطه است و نقش اصلی دارد و نه هسته. دیگر اینکه، در زمان فهم کلمات مرکب، چندین رابطه به صورت هم‌زمان با هم در ذهن فعال می‌شوند و از میان روابطی که فعال می‌شوند و با یکدیگر به رقابت می‌پردازند، تنها یک رابطه برگزیده می‌شود.

1. modifier

2. hyponymy

3. Competition among Relations in Nominals (CARIN)

۳- پیشینه پژوهش

پیش از بررسی پژوهش‌های مرتبط انجام‌شده با این موضوع باید این نکته ذکر شود که حوزه معنی‌شناسی اسامی مرکب در مقایسه با دیگر حوزه‌ها کمتر مورد توجه قرار گرفته است که در این بخش به بررسی اجمالی برخی از این پژوهش‌های خارجی و داخلی می‌پردازیم. از میان مطالعات خارجی در حوزه معنی‌شناسی اسامی مرکب می‌توان به پژوهش‌های زیر اشاره نمود:

باور (۱۹۹۳: ۳۰) بر این عقیده است که اسامی مرکب از نظر معنایی به چهار دسته تقسیم می‌شوند: درون‌مرکز، برون‌مرکز، بدلی و متوازن (دوتایی). وی میان کلمه‌های متوازن و عطفی تمایز قائل می‌شود. آن دسته از اسامی مرکب که کل کلمه مرکب در شمول معنایی هسته آن قرار می‌گیرد، درون‌مرکز هستند؛ مانند armchair (نوعی صندلی). اسامی مرکب برون‌مرکز آن دسته از اسامی هستند که کلمه مرکب در شمول معنایی هسته قرار ندارد؛ مانند redskin (به معنای سرخپوست و نه نوعی پوست).

هاسپل‌مث (۲۰۰۲) در کتاب خود در رابطه با معنی‌شناسی اسامی مرکب این‌گونه اظهار می‌دارد که اولین عنصر در ترکیب، توصیف‌گر است و توصیف‌گر محدودکننده دلالت معنایی عنصر دوم ترکیب است. در نتیجه، lipstick نوعی از stick است و نه lip. گاگنه و اسپالدینگ (۲۰۰۴) بر این عقیده‌اند که نوع رابطه‌ای که بین اجزای ترکیب وجود دارد، معنای ترکیب را تا حد زیادی تعیین می‌کند. در واقع برای ساخته شدن یک ترکیب، نوع و نقش رابطه کلیدی است؛ به عبارت دیگر، نوع رابطه‌ای که بین اجزای ترکیب وجود دارد، در تعیین نمودن معنای ترکیب نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. همچنین، رابطه باید توسط شنونده یا خواننده استنباط شود و از صورت ترکیب نمی‌توان رابطه را مشخص کرد.

اسکالیس، فابریس و فورزا (۲۰۰۹) در رابطه با برون‌مرکز بودن ترکیبات مقاله‌ای را ارائه دادند و اظهار داشتند که درون‌مرکز یا برون‌مرکز بودن یک ترکیب به مفهوم هسته بستگی دارد. بدین صورت که اگر ترکیب یک یا دو هسته داشته باشد، درون‌مرکز است و اگر هیچ هسته‌ای نداشته باشد، برون‌مرکز است. همچنین، مفهوم هسته و توصیف‌گر می‌توانند به سه بخش فرعی تقسیم شود.

بنسز (۲۰۱۳) در مقاله خود با تحلیل ترکیبات انگلیسی جدید، به بحثی برخلاف تمایز سنتی برون‌مرکزها و درون‌مرکزها می‌پردازد و برچسب‌های برون‌مرکز و درون‌مرکز را از میان برمی‌دارد و تمایز میان این دو گروه را رد می‌کند و رویکردی جایگزین را بر اساس چارچوب نظری زبان‌شناسی شناختی به معنانشناسی ترکیبات معرفی می‌کند.

از میان مطالعات داخلی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: شکی (۱۹۶۴: ۴۷) کلمات مرکب را از نظر رابطه معنایی اجزاء با کل کلمه مرکب به دو دسته متمایز و نامتمایز تقسیم می‌کند. معنای کلمات مرکب متمایز را می‌توان از عناصر واژگانی و همچنین رابطه دستوری آن‌ها فهمید مانند مادر شوهر. درحالی‌که در کلمات مرکب نامتمایز نمی‌توان این‌گونه به معنای کلمه مرکب پی برد (مثال: لاک‌پشت). او همچنین کلمات مرکب را از لحاظ روابط معنایی میان اجزاء به دو گروه درون‌مرکز (مادربزرگ) و برون‌مرکز (ریش‌سفید) تقسیم می‌کند. تهران‌نایسا (۱۹۸۷: ۲۴) بیان می‌کند که اسامی مرکب وحدت معنایی دارند؛ یعنی این اسم‌ها واحدهای مستقلی‌اند که برای نامیدن اشیاء به‌وجود می‌آیند (مثال: شترمرغ) که هرکدام از این دو بخش معنای مشخصی دارند و به حیوان مشخصی اشاره دارند؛ اما مرجع اسم مرکب شترمرغ با مرجع اجزاء آن یعنی شتر و مرغ متفاوت است. او همچنین اسامی مرکب فاقد هسته (مانند هنرپیشه) را به چهار دسته تقسیم می‌کند: ۱. اسم‌هایی که هر دو ستاکشان مفهوم غیرمجازی دارند (لاک‌پشت). ۲. اسم‌هایی که هر دو ستاکشان مفهوم مجازی دارند (سگ‌دست). ۳. اسم‌هایی که ستاک اول مفهوم غیرمجازی و ستاک دوم مفهوم مجازی دارند (شکرپنیر). ۴. اسم‌هایی که ستاک اول مفهوم مجازی و ستاک دوم مفهوم غیرمجازی دارند (هزارپا).

طباطبایی (۱۳۸۲: ۲۴) بیان می‌کند که کلمه‌های مرکب از نظر معنا به سه گروه تقسیم می‌شوند: درون‌مرکز، برون‌مرکز و متوازن. طباطبایی به پیروی از اسپنسر (۱۹۹۱: ۳۱۱) و کاتامبا (۱۹۹۳: ۳۲۱) کلمات عطفی را در ذیل کلمات متوازن قرار می‌دهد. شقاقی (۱۳۸۶: ۱۲۳-۱۲۴) کلمات مرکب را از حسب رابطه معنایی واژه‌ها با یکدیگر به چهار نوع تقسیم می‌کند: درون‌مرکز، برون‌مرکز، دوسویه یا بدل، دوگانی یا متوازن.

بدخشان و جودکی (۱۳۹۰) شفافیت و تیرگی معنایی واژگان مرکب (عنصر غیر فعلی و ستاک حال) را مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها اظهار داشتند که واژه مرکب از دو یا چند تکواژ قاموسی تشکیل می‌شود و حداقل شامل دو پایه است که هر دو واژه یا ریشه تکواژند. واژه‌های شفاف به واژه‌هایی گفته می‌شود که از روی صدا یا ساخت آن‌ها می‌توان به معنای آن‌ها پی برد. درحالی‌که معنی کلمات تیره از ظاهرشان مشخص نیست. در این پژوهش ۵۰۰ واژه مرکب از لغت‌نامه دهخدا مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت پس از بررسی داده‌ها، ۱۴ درجه شفافیت معنایی در این‌گونه واژگان مرکب شناسایی شد.

سبزواری (۱۳۹۱) بیان می‌کند که انواع اسامی مرکب با توجه به معیار وجود یا عدم وجود هسته به دو گروه اصلی تقسیم می‌شوند: درون‌مرکز و برون‌مرکز. اسامی مرکب درون‌مرکز دارای هسته و به لحاظ معنایی شفاف‌اند. اسامی مرکب برون‌مرکز هسته ندارند و از لحاظ معنایی تیره‌اند. در این مقاله با رویکردی شناختی علت شفافیت و تیرگی تبیین شده است. سبزواری (۱۳۹۱) در مقاله خود با رویکردی معنایی-شناختی انواع و چگونگی روابط معنایی اسامی مرکب برون‌مرکز را بررسی می‌کند. در این مقاله، اسامی مرکب برون‌مرکز از گفتار روزمره و متون مختلف گردآوری شده است. وی بر این عقیده است که در اسامی مرکب درون‌مرکز میان اجزای آن یکی از انواع رابطه‌های معنایی وجود دارد، درحالی‌که در اسامی مرکب برون‌مرکز این‌گونه نیست و الگوی مشخصی وجود ندارد.

کریمی‌دوستان و وحید (۱۳۹۲) تحلیل معنایی از کلمات مرکب ارائه می‌دهند. در این مقاله، نویسندگان با استفاده از ترکیبات اسم-اسم فرهنگ معین (۱۳۷۱) به بررسی معنایی این ترکیبات در چارچوب معنی‌شناسی مفهومی پرداختند و نقش‌های معنایی اصلی از میان این داده‌ها شناسایی شدند. درنهایت، ۱۱ نقش معنایی پایه‌ای شناسایی شدند. سبزواری (۱۳۹۵) در مقاله خود به بررسی معنی‌سازی و استنباط الگوهای مفهومی اسامی مرکب درون‌مرکز فارسی می‌پردازد. به عقیده او، در اسامی مرکب درون‌مرکز، ترکیب مفهومی از نوع رابطه‌ای است و وجود یک رابطه مشخص سبب تعبیر سریع‌تر آن تعبیر از میان دیگر تعابیر می‌شود و در نتیجه معنای ترکیب سریع‌تر درک می‌شود؛ بنابراین، معنای اسامی مرکب درون‌مرکز شفاف است و از درون آن استنباط می‌شود ولی در اسامی مرکب برون‌مرکز به دلیل نبودن هسته و توصیف‌گر، تعبیر رابطه‌ای شکل نمی‌گیرد.

بنابراین، با نظر به این موضوع که درک معنایی از موضوعاتی است که در حوزه زبان‌شناسی شناختی مورد بررسی قرار می‌گیرد و از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است اما تاکنون میزان و زمان درک معنایی اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز فارسی در حوزه زبان‌شناسی شناختی با یکدیگر مقایسه نشده است. از طرفی مقایسه این دو گروه اسم مرکب فارسی در میان فارسی‌آموزان و بررسی تفاوت‌های این دو گروه نیز تا به امروز در هیچ‌یک از مطالعات داخلی و یا خارجی دیده نشده است؛ بنابراین، پژوهشگر این تحقیق به بررسی این دو گروه اسم و مقایسه میزان درک معنایی و همچنین زمان درک معنایی می‌پردازد و رابطه درک این دو گروه اسم را در میان فارسی‌آموزان بررسی می‌نماید.

۴- روش تحقیق

۴-۱- ابزار و روش

روش انجام این پژوهش کتابخانه‌ای- میدانی است. پس از بررسی فرهنگ‌های بسامدی مختلف از جمله فرهنگ بسامدی بی‌جن‌خان (۱۳۹۱)، از آنجا که در زبان فارسی فرهنگی بسامدی برای این دو گروه اسم مرکب وجود ندارد، داده‌هایی به صورت کتابخانه‌ای از رساله سبزواری (۱۳۸۸) و مقاله‌های سبزواری (۱۳۹۱ و ۱۳۹۵) که جامع‌ترین فهرست اسامی این دو گروه را جمع‌آوری نموده، استخراج شدند و فهرستی از اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز به دست آمد و به مدرسان سطح میانه مرکز آرفا داده شد تا با توجه به کتب درسی فارسی‌آموزان این سطح، آن دسته از اسامی را که فارسی‌آموزان سطح میانه معنی آن‌ها را در کتاب‌های خود خوانده بودند و معنی آن‌ها را می‌دانستند، علامت بزنند. سپس پرسامدترین اسامی این دو گروه (آن دسته اسامی که بیشتر علامت زده شدند) انتخاب شدند تا برای آزمون اصلی این پژوهش مورد استفاده قرار گیرند. برای طراحی آزمون مناسب، آزمون‌های متعددی (از جمله آزمون تصمیم‌گیری واژگانی، خواندن، جفت‌کردن تصویر-کلمه و ...) مورد بررسی قرار گرفتند و در نتیجه این بررسی‌ها آزمونی طراحی شد که با سایر جنبه‌های زبانی کمترین تداخل را داشته باشد. از آنجایی که در این پژوهش تنها به سنجش درک معنایی می‌پردازیم، بنابراین آزمودنی‌ها فقط باید اسامی را درک کرده و به آن‌ها اشاره می‌کردند؛ بنابراین تصمیم بر این شد که قالب آزمون به صورت جفت‌کردن تعریف-کلمه طراحی شود. این آزمون که از جمله آزمون‌های درک واژه است، توسط نگارنده این پژوهش طراحی شد و سپس توسط متخصص توسعه برنامه اندروید در تلفن همراه هوشمند به مرحله اجرا رسید. به دلیل خطاهایی که ممکن بود در اندازه‌گیری زمان واکنش به درک معنا رخ دهد، از آزمون‌های کاغذ مدادی و زمان‌سنج استفاده نشد؛ بنابراین برای اندازه‌گیری دقیق‌تر زمان درک معنای اسامی مرکب این برنامه مورد استفاده قرار گرفت که زمان را بر حسب میلی‌ثانیه اندازه می‌گیرد (جزئیات بیشتر مربوط به آزمون در بخش ۴-۳-۲ آورده شده است). پس از بررسی پاسخ‌های فارسی‌آموزان به این آزمون، با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۳ و آزمون‌های اصلی تحقیق (تی^۱ و پیرسون^۲) که برای

۱. T-test

۲. Pearson

سنجش فرضیه‌ها به کار رفتند و همچنین آزمون‌های ران^۱، کولموگروف-اسمیرنوف^۲ و لون^۳ که برای پیش‌فرض‌ها به کار رفتند، نتایجی را نشان دادند که با استناد به آن‌ها در پاسخ به پرسش‌های پژوهش خود برآمدیم.

۴-۲- متغیرهای پژوهش

متغیرهای موجود در آزمون عبارت‌اند از:

- متغیر مستقل زمان

- متغیر وابسته اسامی مرکب برون‌مرکز فارسی

- متغیر وابسته اسامی مرکب درون‌مرکز فارسی

در این پژوهش زمان به‌عنوان متغیر مستقل درک معنا در نظر گرفته شده است؛ بدین معنا که اسامی مرکب با تغییر زمان تغییر می‌کنند. هرچه زمان کمتری برای جفت کردن تعریف و کلمه به کار رود بدین معناست که درک معنایی بالاتر است و هرچه زمان بیشتری برای جفت کردن تعریف با کلمه طول بکشد، درک معنایی پایین‌تر است. همچنین، زمان کمتر به معنای درک سریع‌تر و زمان بیشتر به معنای درک آهسته‌تر است.

۴-۳- روش اجرای آزمون

۴-۳-۱- آزمودنی‌ها

آزمودنی‌های این پژوهش، ۳۷ فارسی‌آموز سطح میانه مرکز آزفا دانشگاه فردوسی مشهد بودند که به آزمون پاسخ دادند. بیشترین تعداد فارسی‌آموزان مربوط به گروه سنی ۲۰-۲۴ سال است که ۴۰/۵٪ کل فارسی‌آموزان را تشکیل می‌دادند. دو گروه سنی زیر ۲۰ سال و ۲۵ سال به بالا تعداد برابر داشته و ۲۹/۷٪ فارسی‌آموزان را تشکیل می‌دادند. همچنین، ۸۶/۵٪ فارسی‌آموزان مرد و ۱۳/۵٪ آن‌ها زنان بودند. درنهایت، ملیت فارسی‌آموزان بدین شرح بود: ۷۰/۳٪ عراقی، ۱۶/۲٪ لبنانی، ۵/۴٪ بحرینی و سوری و پاکستانی و اندونزیایی یکسان بودند و هر یک ۲/۷٪ کل را تشکیل می‌دادند. درنهایت، با توجه به تعداد کم فارسی‌آموزان و بحث مشارکت داوطلبانه آن‌ها در تحقیق، متغیرها قابل کنترل نبودند.

۱. Run

۲. One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

۳. Levene

۴-۳-۲- محرک‌های آزمون

همان‌طور که پیش‌تر گفته شد، با توجه به این‌که در زبان فارسی فرهنگ بسامدی برای اسامی مرکب وجود نداشت، داده‌هایی از رساله سبزواری (۱۳۸۸) و مقاله‌های سبزواری (۱۳۹۱ و ۱۳۹۵) استخراج شد. از این میان، ۲۸۰ اسم مرکب درون‌مرکز و ۱۹۳ اسم مرکب برون‌مرکز استخراج شد. فهرست اسامی مرکب درون‌مرکز و اسامی مرکب برون‌مرکز در صفحه‌های جداگانه قرار گرفتند، بدین صورت که اسامی مرکب درون‌مرکز در سه صفحه A4 قرار گرفتند که هر صفحه شامل چهار ستون بود. همچنین، اسامی مرکب برون‌مرکز نیز به همین صورت و در دو صفحه قرار گرفتند. این دو فهرست در مرکز آرفای دانشگاه فردوسی مشهد به مدرسانی که سابقه تدریس در سطح میانه را داشتند، داده شد. تعداد کل مدرسانی که سابقه تدریس در سطح میانه را داشتند ۱۶ نفر بودند که از میان آن‌ها ۱۲ نفر (ده مرد و دو زن) حاضر به پاسخ‌گویی شدند. دستورالعمل پاسخ‌گویی بدین صورت بود که از میان اسامی مرکب این فهرست، گزینه‌هایی را که فکر می‌کنند فارسی‌آموزان سطح میانه مرکز آرفای مشهد قادر به درک معنی آن هستند، علامت بزنند. درنهایت، پژوهشگر این تحقیق با توجه به ۱۲ سری پاسخ‌هایی که در دست داشت، بسامدگیری نمود و پُرسامدها (آن دسته از اسامی که بیشتر انتخاب‌شده بودند) را از میان کل فهرست استخراج کرد.

از میان فهرست‌ها، پُرسامدترین اسامی مرکب برای آزمون جفت کردن تعریف کلمه انتخاب شدند. با توجه به پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه سنجش درک معنایی و آزمون‌هایی که در پژوهش‌های مختلف مورد استفاده پژوهشگران قرار گرفت، تعداد ۲۴ اسم مرکب (۱۲ اسم مرکب برون‌مرکز و ۱۲ اسم مرکب درون‌مرکز) که بسامد بالایی نسبت به دیگر اسامی فهرست داشتند، انتخاب شدند. تعاریفی که برای این ۲۴ اسم مرکب در آزمون مورد استفاده قرار گرفتند از فرهنگ دبستانی دو جلدی (شکری، ۱۳۸۲)، فرهنگ فشرده سخن (انوری، ۱۳۸۲)، فرهنگ فارسی کودک و نوجوان (۱۳۸۰) و لغت‌نامه دهخدا (۱۳۸۵) استخراج شدند.

در آغاز آزمون، پس از قسمت درج اطلاعات فردی شرکت‌کنندگان در آزمون، یک محرک پُرسامد به‌منظور درک بهتر نحوه پاسخ‌گویی به سؤالات، همانند محرک‌های آزمون به‌عنوان مثال ذکر شد. از آنجایی که در این پژوهش درک اسامی ارزیابی شد، آزمودنی‌های به‌فعالیت خاصی مانند تولید نیاز نداشتند و تنها با درک کلمه‌ها و اشاره

به کلمه‌ها در آزمون جفت‌کردن تعریف کلمه به سؤال‌ها پاسخ دادند. فهرست اسامی مرکب پربسامد درون مرکز و برون مرکز آزمون در دو جدول زیر آمده است:

جدول ۱: اسامی مرکب پربسامد درون مرکز جدول ۲: اسامی مرکب پربسامد برون مرکز

شماره	اسم مرکب	شماره	اسم مرکب
۱	تمام وقت	۱	آب معدنی
۲	زیرزمین	۲	کیف دستی
۳	پیش غذا	۳	خمیردندان
۴	بزرگسال	۴	تاکسی تلفنی
۵	لاک پشت	۵	داروخانه
۶	سال تحویل	۶	دندان پزشکی
۷	چهارده معصوم	۷	تخم مرغ
۸	جالبازی	۸	جاروبرقی
۹	زیر پیراهن	۹	تخته سیاه
۱۰	خوش تیپ	۱۰	راه پله
۱۱	کم حوصله	۱۱	آش رشته
۱۲	چهارپایه	۱۲	آشپزخانه

این آزمون که در قالب برنامه‌ای تحت سیستم عامل اندروید توسط متخصص توسعه اپلیکیشن اندروید نوشته شد، در دو تلفن همراه هوشمند به آزمودنی‌ها داده شد. آزمون بدین صورت بود: در بالای صفحه، تعریف اسم مرکب نوشته شده بود و پس از آن ۴ گزینه قرار گرفت که از این ۴ گزینه، یک گزینه هدف بود. گزینه صحیح به صورت تصادفی در میان گزینه‌های دیگر قرار گرفت. در هر صفحه تلفن همراه، یک تعریف به همراه چهار گزینه قرار گرفت و آزمودنی‌ها پس از انتخاب گزینه مورد نظر می‌بایست دکمه تأیید و ادامه را انتخاب می‌کردند تا صفحه بعد و در نتیجه، سؤال بعد ظاهر می‌شد. محرک‌های آزمون به صورت یکی در میان، درون مرکز و برون مرکز بودند تا سطح دشواری در طول آزمون برابر باشد و زمان پاسخ‌گویی به این دو گروه اسم مرکب در طول آزمون توزیع گردد.

۴-۳-۳- روند اجرای آزمون

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، آزمون این پژوهش در قالب برنامه‌ای در تلفن همراه به مرحله اجرا درآمد. این برنامه بر روی دو تلفن همراه هوشمند (LG و LG Nexus 5) نصب شد. در اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۹۶ این آزمون در میان فارسی‌آموزان سطح میانه مرکز آرفا دانشگاه فردوسی مشهد توزیع شد. آزمون را دو شرکت‌کننده به‌طور

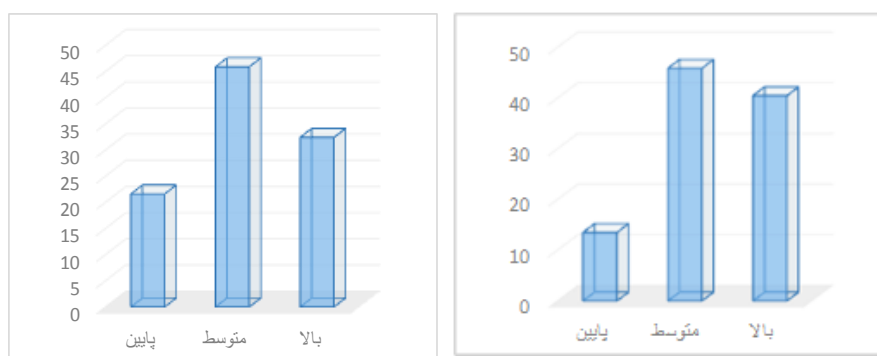
هم‌زمان پاسخ می‌دادند و سپس از دو نفر داوطلب دیگر خواسته می‌شد تا به آزمون پاسخ دهند. تنها از فارسی‌آموزانی که تمایل به پاسخ‌گویی داشتند و رضایت داشتند آزمون گرفته شد. قبل از اینکه از فارسی‌آموزان خواسته شود به آزمون پاسخ دهند، با مدرس آن‌ها برای زمان مناسب اجرای آزمون هماهنگی انجام گرفت. به‌منظور کیفیت بهتر در فرایند اجرای آزمون، از فارسی‌آموزان داوطلب خواسته می‌شد تا به کلاسی (در همان طبقه) که خالی بود بروند و در آنجا به دور از هرگونه سروصدایی که منجر به عدم تمرکز آن‌ها می‌شد، به آزمون پاسخ دهند. قبل از اینکه تلفن همراه به فارسی-آموزان داده شود، در مورد آزمون، هدف از اجرای آن، تعداد سؤالات و نکاتی که در حین آزمون باید رعایت می‌شد به آن‌ها توضیحاتی داده شد. در صورتی که فارسی‌آموزان توضیحاتی را به زبان فارسی متوجه نمی‌شدند، از زبان انگلیسی کمک گرفته می‌شد و هیچ‌گونه محدودیت زمانی برای پاسخ‌گویی آن‌ها به آزمون وجود نداشت. همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، هر تعریف به همراه چهار گزینه در یک صفحه تلفن همراه قرار داشت و در انتهای صفحه، گزینه تأیید و ادامه قرار داشت و تا زمانی که آزمودنی‌ها از پاسخ خود اطمینان حاصل نکرده بودند، صفحه بعد باز نمی‌شد. همچنین، امکان برگشت به صفحه قبل نیز وجود نداشت زیرا هدف از این آزمون، سنجش زمان درک فارسی‌آموزان نیز بود و این موضوع دقت آزمون را پایین می‌آورد. این نکته نیز قابل‌ذکر است که فارسی‌آموزان برای پاسخ به آزمون نیاز به مهارت خاصی نداشتند و کار کردن با این برنامه ساده بود. قبل از شروع آزمون، محل درج مشخصات آزمودنی‌ها در صفحه نخست قرار داشت و پس از آن مثالی برای درک بهتر فرایند پاسخ‌دهی و نحوه پاسخ‌دهی در صفحه دوم قرار داشت و پس از آن با انتخاب گزینه شروع آزمون، آزمون اجرا می‌شد که هر تعریف و چهار گزینه مربوط به آن در یک صفحه قرار می‌گرفتند. بدین ترتیب، ۲۴ صفحه پس از مثال، مربوط به ۲۴ تعریف قرار داشت و در آخرین صفحه، از همکاری شرکت‌کنندگان در آزمون، تقدیر و تشکر شد. همچنین، پس از اینکه آزمودنی‌ها تلفن همراه را به پژوهشگر تحویل دادند، مجدداً از همکاری آن‌ها تشکر به عمل آمد. پژوهشگر در حین پاسخ‌دهی تمامی شرکت‌کنندگان در آزمون در کلاس حضور داشت و تمامی سؤالات آن‌ها را در قبل و پس از آزمون، پاسخ داد. در مجموع، ۸۸۸ داده از این آزمون به دست آمد (۳۷ آزمودنی که ۲۴ اسم مرکب را پاسخ دادند که شامل ۱۲ اسم مرکب برون‌مرکز و ۱۲ اسم مرکب درون‌مرکز بودند).

۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها

۵-۱- یافته‌های توصیفی

الف. میزان درک فارسی آموزان

میزان درک اسامی مرکب درون مرکز فارسی که همان پاسخ صحیح دادن است (جفت کردن صحیح تعریف با کلمه)، به سه بخش پایین، متوسط و بالا تقسیم شده است. فراوانی و درصد میزان درک اسامی مرکب درون مرکز در شکل ۱ آمده است:

شکل ۱: توزیع فراوانی فارسی آموزان برحسب میزان درک اسامی مرکب درون مرکز

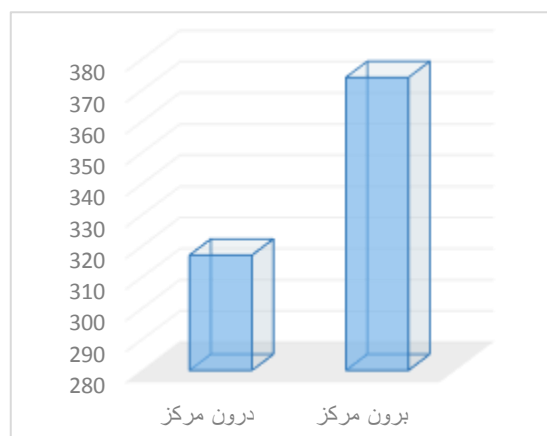
شکل ۲: توزیع فراوانی فارسی آموزان برحسب میزان درک اسامی مرکب برون مرکز

همچنین، میزان درک اسامی مرکب برون مرکز را در شکل دو می‌توان دید: از دو شکل بالا به این نتیجه می‌رسیم که اکثر فارسی آموزان از این دو گروه اسم مرکب میزان درک متوسطی داشتند.

ب. زمان جفت کردن تعریف با کلمه

میانگین زمان مورد استفاده فارسی آموزان برای جفت کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون مرکز به‌طور تقریبی برابر است با ۳۱۷ ثانیه (پنج دقیقه و ۲۸ ثانیه) بود و این در حالی است که میانگین زمان جفت کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب برون-مرکز ۳۷۴ (شش دقیقه و ۲۳ ثانیه) بوده است. یافته‌ها در شکل سه آمده است: نکته قابل ذکر دیگر این است که سن، جنسیت و ملیت نیز در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند که یافته‌ها بدین شرح می‌باشند: بیشترین تعداد فارسی آموزان مربوط به گروه سنی ۲۰ تا ۲۴ سال بودند که ۴۰/۵ درصد کل فارسی آموزان را تشکیل می‌دادند. همچنین، ۸۶/۵ درصد کل فارسی آموزان مرد بودند و تنها ۱۳/۵ درصد زنان بودند. در نهایت اینکه ۷۰/۳ درصد فارسی آموزان سطح میانه ملیت عراقی داشتند. نتایج به‌دست آمده از آزمون‌های آماری تی و پیرسون نشان‌دهنده این است که جنسیت، ملیت

و سن هیچ‌یک عاملی تأثیرگذار بر درک معنایی نبوده و هیچ تأثیری بر میزان و زمان درک معنایی نداشتند. در این مرحله، پس از توصیف متغیرها، فرضیات تحقیق (که عمدتاً مقایسه‌ای هستند) را آزمودیم.

شکل ۳: توزیع میانگین فارسی‌آموزان برحسب زمان جفت کردن تعریف با کلمه

آزمون‌های مقایسه‌ای در زیرمجموعه کلی پارامتریک و ناپارامتریک دسته‌بندی می‌شوند. آزمون‌های پارامتریک به پیش‌فرض‌های مشخصی نیاز دارند که این پیش‌فرض‌ها در آزمون‌های مقایسه‌ای عبارت‌اند از:

الف. داشتن توزیع نرمال (این پیش‌شرط توسط آزمون کولموگروف-اسمیرنوف سنجیده شده است).

با توجه به مقادیر آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و سطح معناداری بالای ۵٪ آن‌ها، داده‌ها دارای اختلاف معنادار نبوده و از توزیع نرمال برخوردار هستند.

ب. مستقل بودن مشاهدات از یکدیگر (این پیش‌فرض توسط آزمون ران سنجیده شده است).

با توجه به مقادیر آزمون ران و سطح معناداری بالای ۵٪ می‌توان گفت داده‌ها دارای اختلاف معنادار نبوده و از پیش‌فرض مستقل بودن مشاهدات از یکدیگر برخوردار هستند.

ج. متغیرهای مربوط بایستی حداقل با مقیاس فاصله‌ای سنجیده شده باشند. البته پیش‌فرض برابری واریانس جامعه آماری نیز وجود دارد که عمدتاً در نظر گرفته نمی‌شود؛ بنابراین، تمامی پیش‌فرض‌های گفته‌شده توسط آزمون‌های مناسب آماری

مورد سنجش قرار گرفت و همه متغیرها شرایط مذکور را دارا بودند و متناسب با شرایط، از آزمون تی برای گروه‌های مستقل استفاده گردید.

۵-۲- یافته‌های تحلیلی

۱. آیا تفاوتی میان میزان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز و برون مرکز وجود دارد؟

مقایسه میانگین میزان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز و برون مرکز در جدول‌های زیر آمده است:

جدول ۳: مقایسه میانگین میزان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز و برون مرکز

Paired Samples Statistics

انحراف معیار	تعداد	میانگین	
1.577	37	8.11	درک اسامی مرکب درون مرکز
1.929	37	7.00	درک اسامی مرکب برون مرکز

جدول ۴: نتایج آزمون تی مربوط به مقایسه میانگین میزان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز و برون مرکز

Paired Samples Test

سطح معناداری (Sig)	درجه آزادی	مقدار آزمون تی	اختلاف میانگین	
.001	36	3.473	1.11	درک اسامی مرکب درون مرکز
				درک اسامی مرکب برون مرکز

در جدول‌های بالا نتایج آزمون آماری تی وابسته برای مقایسه میانگین میزان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب در دو نوع اسامی آورده شده است. نوع اول مربوط به اسامی مرکب درون مرکز و نوع دوم مربوط به اسامی مرکب برون مرکز است. بر طبق مقدار آزمون تی (۳/۴۷۳) و با توجه به درجه آزادی $df=36$ ، با قبول خطای کمتر از ۰/۰۱ ($Sig=0/001$) و درجه اطمینان بیش از ۰/۹۹ می‌توان نتیجه گرفت بین درک فارسی‌آموزان از دو نوع اسامی مرکب تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج مندرج در جدول، میانگین میزان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز ۸/۱۱ و میانگین میزان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب برون مرکز ۷ است؛ بنابراین میانگین میزان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز ۱/۱۱ نمره بیشتر از میزان درک آن‌ها از اسامی مرکب برون مرکز بود.

۲. آیا تفاوتی میان زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز وجود دارد؟

در این قسمت، مقایسه‌ی زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز در دو جدول زیر آورده شده است:

جدول ۵: مقایسه‌ی میانگین زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز

Paired Samples Statistics

انحراف معیار	تعداد	میانگین	
93678.385	37	317158.73	زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون‌مرکز
106833.203	37	374446.32	زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب برون‌مرکز

جدول ۶: نتایج آزمون تی مربوط به مقایسه‌ی میانگین زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون‌مرکز و برون‌مرکز

Paired Samples Test

سطح معناداری (Sig)	درجه آزادی	مقدار آزمون تی	اختلاف میانگین	
.000	36	-4.492	-57287.59	زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون‌مرکز زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب برون‌مرکز

در جدول‌های بالا نتایج آزمون آماری تی وابسته برای مقایسه‌ی میانگین زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب در دو نوع اسامی آورده شده است. نوع اول مربوط به اسامی مرکب درون‌مرکز و نوع دوم مربوط به اسامی مرکب برون‌مرکز است. بر طبق مقدار آزمون تی (-۴/۴۹۲) و با توجه به درجه‌ی آزادی $df=36$ ، با قبول خطای کمتر از ۰/۰۱ ($Sig=0/000$) و درجه‌ی اطمینان بیش از ۰/۹۹ می‌توان نتیجه گرفت بین زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در دو نوع اسامی مرکب تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج مندرج در جدول، میانگین زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون‌مرکز ۳۱۷ ثانیه و میانگین زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب برون‌مرکز ۳۷۴ ثانیه است؛ بنابراین میانگین زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون‌مرکز ۵۷ ثانیه کمتر از زمان جفت‌کردن تعریف با کلمه در اسامی

مرکب برون مرکز بود؛ به عبارت دیگر، جفت کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون مرکز سریع‌تر از اسامی مرکب برون مرکز بوده است.

۳. آیا رابطه‌ای میان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز و برون مرکز وجود دارد؟

در این بخش، رابطه میان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز و برون مرکز در جدول زیر مشاهده می‌شود:

جدول ۷: رابطه میان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز و برون مرکز

درک اسامی مرکب برون مرکز		
.402(*)	Pearson Correlation	درک اسامی مرکب درون مرکز
.014	Sig. (2-tailed)	
37	N	

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

بر اساس آزمون پیرسون به دست آمده (۰/۴۰۲) با قبول خطای کمتر از ۰/۰۵ (sig= 0/014) و درجه اطمینان بیش از ۰/۹۵ می‌توان گفت بین درک افراد از اسامی مرکب درون مرکز و برون مرکز رابطه معناداری وجود دارد. لازم به ذکر است مقدار مثبت آزمون پیرسون نشان رابطه مستقیم بین دو متغیر دارد، به این معنا که هرچه میزان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز بیشتر باشد درک آن‌ها از اسامی برون-مرکز نیز بالاست و برعکس فارسی‌آموزانی که درک آن‌ها از اسامی مرکب درون مرکز پایین‌تر باشد به همان میزان درکشان از اسامی برون مرکز نیز پایین است.

۶- نتیجه

یافته‌های آزمون تی نشان دادند که میانگین میزان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز بیشتر از میزان درک آن‌ها از اسامی مرکب برون مرکز بود و زمان جفت کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون مرکز کمتر از اسامی مرکب برون مرکز بود. همچنین، یافته‌های به دست آمده از آزمون پیرسون نشان دادند که میان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز و برون مرکز رابطه همبستگی وجود دارد. بدین معنا که هرچه میزان درک فارسی‌آموزان از اسامی مرکب درون مرکز بیشتر باشد، درک

آن‌ها از اسامی مرکب برون‌مرکز نیز بالاتر است و بالعکس. با نظر به اینکه اکثر فارسی‌آموزان مرکز آرفا دانشگاه فردوسی مشهد عربی زبان هستند، مدرسین این مرکز می‌توانند در هنگام تدریس مبحث اسامی مرکب زمان بیشتری را صرف آموزش اسامی مرکب برون‌مرکز کنند زیرا درک اسامی مرکب برون‌مرکز نسبت به اسامی مرکب درون‌مرکز برای فارسی‌آموزان این مرکز دشوارتر است. در اسامی مرکب درون‌مرکز، هسته معنایی وجود دارد، اما در اسامی مرکب برون‌مرکز هسته معنایی محذوف است؛ بنابراین، با توجه به نظریه کارین می‌توان این‌گونه استدلال نمود: به دلیل وجود هسته معنایی در اسامی مرکب درون‌مرکز، وجود نوعی رابطه میان هسته و توصیف‌گر فهمیده می‌شود. اما از آنجایی که در اسامی مرکب برون‌مرکز هسته معنایی وجود ندارد، میان اجزاء آن رابطه‌ای وجود ندارد؛ زیرا به علت عدم وجود هسته معنایی، رابطه‌ای شکل نخواهد گرفت؛ بنابراین، میزان درک اسامی مرکب درون‌مرکز نسبت به اسامی مرکب برون‌مرکز بیشتر است و همچنین، درک اسامی مرکب درون‌مرکز با سرعت بیشتری نسبت به اسامی مرکب برون‌مرکز انجام می‌شود؛ بنابراین به‌طور خلاصه می‌توان گفت، میزان درک فارسی‌آموزان مرکز آرفا نسبت به اسامی مرکب درون‌مرکز فارسی بیشتر از درک آن‌ها نسبت به اسامی مرکب برون‌مرکز فارسی است. از طرفی، زمان جفت کردن تعریف با کلمه در اسامی مرکب درون‌مرکز فارسی نسبت به اسامی مرکب برون‌مرکز فارسی کمتر است. علت این است که اسامی مرکب درون‌مرکز از دو جزء هسته معنایی و توصیف‌گر ساخته شده و نوعی رابطه میان این دو جزء فهمیده می‌شود، اما به دلیل اینکه در اسامی مرکب برون‌مرکز هسته معنایی محذوف است، رابطه‌ای میان اجزای آن فهمیده نمی‌شود؛ بنابراین این نوع رابطه در اسامی مرکب درون‌مرکز نسبت به اسامی مرکب برون‌مرکز سریع‌تر فهمیده می‌شود.

منابع

- امیرقاسمی، م. (۱۳۸۰). فرهنگ فارسی کودک و نوجوان، تهران، دادار.
انوری، ح. (۱۳۸۲). فرهنگ فشرده سخن، تهران، انتشارات سخن.
بدخشان، ا. و جودکی، ف. (۱۳۹۰). شفافیت و تیرگی معنایی در واژگان مرکب (عنصر غیر فعلی و ستاک حال). *فصلنامه علمی پژوهشی زبان و ادب فارسی*، دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج، سال سوم، شماره ۸.
سبزواری، م. (۱۳۸۸). ترکیب‌پذیری معنایی در اسامی مرکب فارسی امروز، رساله دکتری، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

- _____ (۱۳۹۱). شفافیت و تیرگی معنایی اسامی مرکب زبان فارسی از دیدگاه شناختی، فصل-
نامه جستارهای زبانی، د ۴، ش ۳ (پیاپی ۱۵)، ۷۳-۵۵.
- _____ (۱۳۹۱). تبیین و تحلیل رابطه‌های معنایی در اسامی مرکب برون‌مرکز فارسی معیار،
پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. سال
دوازدهم، شماره اول، ۶۱-۴۵.
- _____ (۱۳۹۵). بررسی معنی‌سازی و استنباط و الگوهای مفهومی اسامی مرکب درون‌مرکز
فارسی، فصلنامه علمی-پژوهشی زبان پژوهی، دانشگاه الزهرا.
ستوده، غ.، مهرکی، ا؛ و سلطانی، ا. (۱۳۸۵). لغت‌نامه، فرهنگ متوسط دهخدا، تهران، انتشارات دانشگاه
تهران.
- شقاقی و. (۱۳۸۶). میانی صرف. تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
شکری، گ. (۱۳۸۲). فرهنگ دبستانی، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
طباطبائی، ع. (۱۳۸۲). اسم و صفت مرکب در زبان فارسی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی.
کریمی‌دوستان، غ؛ و وحید، ا. (۱۳۹۲). تحلیل معنایی کلمات مرکب اسم-اسم در زبان فارسی.
پژوهش‌های زبان‌شناسی، سال پنجم، شماره اول، ۸۲-۶۵.
- Bauer, L., 1993. *English Word Formation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Benczes, R., 2013. On the non-viability of the endocentric-exocentric distinction: Evidence from linguistic creativity. *EXELL (Explorations in English Language and Linguistics. 1.1* (2013): 3-18.
- Gagne, C. L & Spalding T. L., 2004. Effect of relation availability on the interpretation and access of familiar noun-noun compounds. *Brain and Language* 90 (2004) 478-486.
- Gagne, C. L. & Shoben E. J., 1997. The Influence of Thematic Relations on the Comprehension of modifier-noun combinations, *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, No. 23.
- Haspelmath, M. 2002. *Understanding Morphology*. London: Arnold.
- Katamba, F., 1993. *Morphology*, Macmillan: Macmillan Press LTD.
- Lieber, R. 2009. *Introducing Morphology*. Cambridge University Press.
- Nakladatelstvi, Cekoslovenske VED.
- Scalise S. et al., 2009. Exocentricity in Compounding, *Gengo Kenkyu*, 135: p 49-84.
- Shaki, M., 1964. *A Study on Nominal Compounds in Neo-Persian*. Praha:
- Spencer, A. (1991). *Morphological Theory: An Introduction to Word Structure in Generative Grammar*. Oxford: Blackwell.
- Tehranisa, S.A., 1987. *A Syntactic and Semantic Analysis of Compound Nouns in Persian*. Ph.D Dissertation. University of Michigan.